

ЉУБИША ДЕСПОТОВИЋ*
РАДОСЛАВ ГАЋИНОВИЋ
Институт за политичке студије
Београд

УДК 316.48:316.75
Оригиналан научни рад
Примљен: 01.07.2018
Одобен: 20.07.2018
Страна: 11-22

САВРЕМЕНИ ВЕРСКИ СУКОБИ КАО ПЛОД ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНДУКОВАНЕ КОНФЛИКТНЕ ПАРАДИГМЕ

Сажетак: У раду ће примарно бити анализирани конфликтни потенцијали религијско-конфесионалних идентитета на Балкану и у Европи, особито важно у контексту деловања геополитичких интереса, који су водили, усмеравали и који прете да и у будућности генеришу нове сукобе. Конфликтни потенцијал ових идентитета је много већи јер су они дубље фундирани у идентитетско ткиво верске популације, са њима постоји много већи степен поистовећивања и спремности на жртвовање у име великих „истина” вере. Религијски фундаментализам је такође битан фактор који утиче на радикализацију политике и појачава разорне капацитете конфликтности, па ће и тој феноменологији у раду бити посвећена дужна пажња.

Кључне речи: верски сукоби, идентитети, геополитика, религијски фундаментализам, конфликтни потенцијал

По мишљењу многих угледних светских теоретичара религије, међу којима је свакако и Тревор Линг, *верски сукоби* спадају у преовлађујуће врсте сукоба током дуге историје човечанства, како оних унутар једне државне заједнице, тако и на регионалном или на нивоу глобалне заједнице.¹ Особито је то карактеристично данас када су акцелирани процеси глобализације довели до тзв. сажимања простора и дисперзије сукоба глобалног карактера, потврђујући социолошко правило да између друштвених сукоба постоји високи степен међузависности. Конотирајући верске сукобе као најчешће извориште у историји сукоба несмемо пренебрегнути чињеницу да су они иако преовлађујући, у великом броју случајева били само маска за друге, политичке, националне, економске и геополитичке сукобе. Природа религијско конфесионалних учења и веровања, њихова искључивост, низак степен толеранције, а почесто и *вер-*

* despotlj@stcable.net

¹ види Тревор Линг (1993) Историја религије Истока и Запада, СКЗ, Београд

*ско-конфесионални фундаментализам*² чинили су погодно тло, да се управо они узму као повод или разлог за отпочињање сукоба, иза којих су најчешће стајали различити интереси политике (територијална освајања, проширивање зона цивилизацијског и геополитичког утицаја, пљачка ресурса и богатства неке земље или региона, наметања нових правила трговинске размене, као и утицаја саме религије која се инструментализовала тим поводом).

Наравно, не смемо занемарити у анализи ни интересе религије, њене еклисијалне организације, свештеничке хијерархије, и конфесионалних институција, који су вођени својим ексклузивним верским интересима и инсистирањем на правоверности и лојалности, гурали *вернике* у сукобе далеко преко граница истинске духовности и миротворачких порука вере. *Верска елита* је често своју паству третирала као потрошну робу која се жртвује за нетраспарентне и сакрализоване циљеве, упркос чињеници да су најчешће подразумевали употребу бруталног насиља и злочина. „Осим међуверских, чести су и унутарверски и унутар-конфесионални сукоби, који по свом интезитету могу бити и оштрији него сукоби између различитих религија. Током историје ови сукоби су били узроковани углавном цепањем великих религијских заједница, док данас они најчешће проистичу из национално-политичких и социјалних супротности унутар исте религијске или црквене заједнице.” (Деспотовић Љ., 21014: 28) С правом колега Дарко Гавриловић упозорава и на супротне примере злоупотребе религије у политичке сврхе: „да се хришћанство и данас кроз политичке митове искоришћава у политичке сврхе, у настојању да зарад нехришћанских циљева увери како хришћане тако и оне који то нису у то да је њихова смрт у ратовима смислена - треба да послуже хришћанима као опомена да помно прате политичка дешавања и да их са опрезом тумаче, не заносећи се олако за политичким идејама које су у супротности са Христовим учењем.” (Гавриловић Д., 2014: 308)

„Истина је да политички фундаментализам неретко делује као верски, а да то заправо није. Исто тако је тачно и да верски фундаментализам обично тежи моћи и утицају у политици и држави.” (Кинцлер К. 2002:13.) Ово је тим пре важнија чињеница јер су управо религијске особености и вредности биле основ за формирање различитих култура и цивилизација, за дефинисање њихових базичних карактеристика, моралног кодекса, и вредносног оквира. На тим вредносним темељима нарастала је касније комплетна културна и цивилизацијска надградња, начин производње и потрошње живота, однос према животном окружењу, другим културама и нацијама, духовности, образовању, и наравно нужно према политици и праву који су системски дефинисали политичко-економску заједницу као такву. Ипак, без обзира на поменути значај религије за формирање културно-цивилизацијских особености и идентитета,

² У овом раду верски фундаментализам ће се пре свега дефинисати као „...снажни протест против свих тековина модерног света. Тај модерни свет је секуларан, то значи плуралистички, демократски, научни, технички организован итд. Фундаменталисти томе супротстављају један другачији свет.” Кинцлер Клаус, 2002, Верски фундаментализам, Клио, Београд, стр.20. Управо у тој тачки неслагања са секуларним вредностима европске демократије и културе исламски фундаментализам повешће тзв. свети рат не би ли и тај простор једнога дана постао „Кућа Ислама”.

морамо нагласити веома значајну чињеницу да нису све религије једнако интензивно учествовале у обликовању својих цивилизацијско-културолошких образаца, а особито касније на њихово функционисање у домену, политике, образовања, културе, науке, спорта, масовне културе. и сл. Конкретно, у окриљу *западноевропске цивилизацијске парадигме*, стицајем низа важних а уједно и генерисаних историјских околности развили су се значајни утицаји *секуларизма и аутономије цивилних форми живота*, које су истина тешком муком изборили право на властиту слободу деловања. Резултат те борбе је да су верско-конфесионалне обичајности смештене у простор интимног живота верника и њихове аутономије у конзумацији властитих верских потреба и обреда, дакле, у тишину приватности. „ Однос државе и цркве био је предмет теоријских расправа током историје. Кроз тај однос преламали су се узроци крвавих ратова крсташа против муслимана, али и хришћана против хришћана, све до секуларизације политике која је почела Француском револуцијом а Октобарском револуцијом достигла врхунац. *Стога, раздвајање државе од религије и замена религијског идентитета националним, несумњиво је најдубљи структурални и идеолошки процес у савременој историји Западне цивилизације.*” (Деспотовић Љ., 2014: 23)

Религијске „свете” истине и морални налози који из њих произилазе често се од стране клира и верника доживљавају као неприкосновени ауторитети и закони изнад свих закона, па чак и државних закона и међународних конвенција о људским правима. Последице овако ригидних ставова и верске праксе нужно воде у индуковање друштвених и политичких а често и верски мотивисаних сукоба са изузетно насилним карактером. Ова врста религијског конзервативизма и нетолеранције према свему што је у супротности са тумачењем „исправне вере”, нарочито је присутна у Исламу. Ислам, је у једном броју доминантно исламских држава и верских тумачења добио окамењену и крајње ригидну форму практиковања вере која негира и потиरे све што је изван њених верских и моралних образаца. Ослоњена на триблане форме управљања племенским и етничким заједницама, као и на немодерне политичке праксе друштвених односа регулисаних традиционалним шеријатским правом, представљају извориште сукоба са свиме што је модерно, како у свом непосредном окружењу, тако и на међународном плану. „Ислам догматски искључује секуларизам и мир са свима који не прихватају исламску, не само верску већ и политичку супремацију. Како оцењује Р. Робертсон „трибализам и религија су имали и још увек имају одређујућу улогу у друштвеном, политичком, економском и културном развоју арапских друштава и политичких система. Овим се у Исламу вера појављује, као основа групног идентитета и средиште лојалности и посвећености, док се национална држава јавља као мање значајна чињеница, поготово са становишта колективног самоодређења.” У земљама где је Ислам извор политичке идеологије и легитимитета, дискриминација немуслимана и жена подигнута је на степен позитивног права. Ни једна исламска земља не примењује Општу декларацију о људским правима, ни Пакт о правима човека ОУН.” (Деспотовић Љ., 2014: 25) Стога није чудо да када се искључе остали историјски разлози, главна подлога за сукобе хришћа-

на и исламиста лежи у пољу другачијег схватања организације и упражњавања цивилног и верског живота. Код Ислама та разлика најчешће не постоји. Муслиманске идеје *ислама као начина живота који у себи уједињује религију и политику*, супротстављене су секуларној *цивилизацијско-хришћанској идеји о њиховој одвојености*, поготово у сфери рес публице, дакле јавности, и демократски организованог живота државе као политичке и друштвене заједнице равноправних грађана.

Балкан као негативна парадигма верски индукованог насиља

Политизација религије допринела је да религијски фактор буде присутан у многим сукобима на Балкану са краја прошлог и почетка 21. века. Иако често навођени као главни разлог, верски сукоби су најчешће били комбинација сложених и прикривних интереса верских организација злоупотребљених од стране великих геополитичких фактора и инструментализованих од локалних амбициозних политичких вођа. Па се често у том контексту може говорити и о балканском облику *приватизације религије која је проистекла из њене политизације*. Тешко је ту наравно повући јасну границу између ова два модерна а често намерно измешана феномена *злоупотребе и употребе религије у сврхе* које су далеко изван ње саме. Али с обзиром на њен већ познати и наглашени *конфликтини потенцијал* није је тешко гурнути и у овај нечасни и насилнички контекст интересних сукоба. Религијске организације удружене са локалним нивоима власти често су добијале два облика испољавања конфликтног потенцијала. Један *манифестни облик* и други мање видљиви *латентни облик*. Први се, огледа пре свега у видљивој повезаности саме религиозности као манифестације везе когнитивног и емоционалног односа према врховном бићу - Богу, док се други исказивао као мање видљива веза која даје неку врсту *ексклузивне гаранције* за одбрану националног и културног идентитета. Модерна историја сукоба на Балкану показује да су најдоминантније биле управо *протективна и интегративна* функција религије као хомогенизујућег фактора *синтетичких нација*, које су се лучиле из те везе, што је било особито значајно обележје синтетичких нација насталих у контексту планираних процеса геополитике идентитета.³

Тако се *верски сукоби* на Балкану уклапају и у шире пре свега *националне сукобе* јаког интезитета испољавања насиља, а сама религиозност добија изражена обележја милитантности и екстремизма. Ови процеси праћени су немалим бројем бруталних злочина које је било тешко контролисати на самом терену директног оружаног сукобљавања, *особито онда када су актери који су их чинили били релаксирани од могуће кривичне одговорности државе коју управо стварају али и терета своје савести јер су поседовали од свештенства кривотворену свест да им је све опроштено када наступају као заштит-*

³ види у Деспотовић Љ. (2017) Глобализација и геополитика идентитета, Каирос, Сремски Карловци, стр.124.

ници „светих истина” вере и етнице у настајању. Тако се по врло компликованој процесуалности на Балкану верски сукоби трансформишу у грађанске, односно националне и обрнуто, национално-грађански у верско-конфесионалне. „Свеопшта политизација религије погодује даљем ескалирању конфликтне парадигме, па уместо додира култура добијамо обресе судара који религије тумаче као циљ живота.” (Деспотовић Љ., 2014: 32)

Већина балканских друштава је још увек суштински предполитичка са приметном дозом трибализма, дефицита демократичности, цивилности, и са јаким уделом конзервативне традиције у дневној политици. Присутни су и бројни наноси лошег историјског искуства оптерећеног верском нетрпељивошћу, и конфликтношћу високог степа. Тај дијахронијски наталожени *конфликтни потенцијал* добијао је у синхронијској равни сукобљавања различите форме испољавања које су у националном смислу биле отворено шовинистичке а у религијском натопљене верским фанатизмом и милитантношћу. У име вере су се чинили бројни злочини и затирања „неверника”, верски прогони становништва, отимање њихових вековних територија и насилна *верска конверзија*. *Крајњи циљ овог диригованог насиља, био је измена верско-конфесионалне структуре и демографске слике простора, као и претакање једног дела „туђе” етнице у нове синтетичке идентитете властите нације у настајању.* У сериозној научној литератури преовладава став, да су *верске и националне елите* главни актери и генератори верских и квазиверских сукоба, док је остатку друшта кодираном као *маса*, намењена улога носилаца верског сукобљавања на терену. Такав став је последица истраживачких сазнања да су управо нижи друштвени слојеви религиознији, лојалнији верској хијерархији и склонији манипулацији, те су као такви лакше постајали жртве своје елите и режимских медија. Означени процеси последица су пре свега поступака интензивног *социјалног инжењеринга идентитета* верско-националног карактера који од грађана стварају погодне *масовне ресурсе* за политичке циљеве њихових етно-религијских елита.

Верске различитости стога у балканским условима постају значајне па чак и доминантне када се у периодима већих *геополитичких прекомпозиција простора или економско-политичке дестабилизације* створе неопходне околности за испољавање њихове експлозивности и демонстрацију разорног потенцијала конфликтности. Те околности су директно повезане са *системским етно-национализмом и шовинизмом*, те ауторитарним поретком власти који вешто манипулишу чињеницом верско-конфесионалне хетерогености. Такође, то се по правили дешава у периодима интензивних друштвених криза и дубоких економских пореметаја, егзистенцијалне изнудице, и пауперизације широких слојева друштва уз снажне процесе примене медијских техника манипулације. Реч је о временима када долази до *редефиниције колективних идентитета, и стварања нових*. Времена када је на делу декомпозиција државно-правног оквира који је претходно деценијама дефинисао и структурисао друштвени живот политичке заједнице, као и у случају бивше СФРЈ деведесетих година прошлог века. Семјуел Хантингтон истиче да је баш на примеру Балкана јасно видљиво да је верско освешћивање повезано са одсуством спремности

етнополитичких елита на дијалог, толеранцију и компромисе. И да се због тога све кретало у правцу крвавих сукобљавања у којима је верска компонента била доминантни основ идентитетског консолидовања и препознавања. *Религије и конфесије су повлачиле границе раздвајања људи како територијалног тако и етничког*, рат у БиХ то најбоље потврђује. Јер су се све три локалне етнице груписале и сукобљавале управо по линији својих верско-конфесионалних подела и особености. Срби као православци, Хрвати као римокатолици, и Бошњаци као муслимани.⁴ Што би покојини академик Милорад Екмечић рекао, религије су биле вододелнице за стварање нација на Јужнословенском простору у последња два века.⁵

Оно што онеспокојава у будућности јесте свест и сазнање да ниједно суштинско политичко, национално, верско или територијално питање на Балкану није решено. Особито је то карактеристично за простор бивше Југославије. Конфликтни потенцијал Балкана је огроман, не само зато што је то доминантна карактеристика вера, народа и политика које на њему делују, већ пре свега због чињенице да је он вековима у назад *геополитичка контактна зона* сучељавања и сукобљавања интереса ванбалканских сила које су као и до сада тај простор преобликовале превасходно водећи рачуна о својим ексклузивним интересима и тако одлучивале о стању рата или мира на њему.

Европа као поприште геополитички генерисаног и верски мотивисаног насиља

На овом месту морамо извршити критичку валоризацију властитих ставова, односно указати на њихову развојну компоненту с обзиром на чињеницу извесних радикалних промена прилика које су довеле до измењених контекстуалних особености, које су опет генерисале другачију *феноменологију насиља* и суштину сукоба у Европи. Пре једне деценије писали смо да „у развијеним грађанским друштвима са високим процентом мигрантског становништва, до сукоба на основу верске или конфесионалне различитости долази веома ретко, а уколико се и јаве они тада имају само привид сукоба. У позадини таквих антагонизама налазе се не верски, већ битно различити системско-друштвени, културно-традицијски, национални па и политички чиниоци, односно различити социјални услови и животне шансе припадника појединих верских група, посебно миграната у односу на већинско становништво. У таквим околностима верски фактор бива мање или више „накалемњен”, при чему сукоби попримају квазирелигијски садржај, који подразумева генерисање нетрпеливости на основу верских различитости”. (Деспотовић Љ., 2014: 30) Тада је то била у великој мери исправна оцена етиологије настанка сукоба и њихове типологије. Но ствари су се од тада драстично промениле. Променио се пре

⁴ види у Хантингтон Семјуел (1998) Сукоб цивилизација, ЦИД, Подгорица,

⁵ види у Екмечић Милорад (2008) Дуго кретање између клања и орања, Завод за уџбенике, Београд

свега круцијални *геополитички контекст* који је плански усмеравао долазак мигрантске популације на Балкан, за сада само као транзитне зоне ка простору Западне Европе као њиховој крајњој дестинацији. Индукујући најпре сукобе на Блиском Истоку и Северу Африке *атлантистички геополитички фактор* покренуо је огромну масу миграната користећи их као *оружје за масовно мигрирање* небили у тим процесима постигао неколико за њих битних геополитичких циљева. Као прво, редефинисање геополитичког поретка моћи у означеним зонама и покушаје потискивања из њих све агилнијих конкурената, затим, дезинтеграцију и територијалну прекомпозицију неких арапских држава ради лакше контроле, истовремено, афирмацију и инструментализацију интереса дела њима наклоњеног исламског фактора у региону и најзад, притисак, кажњавање и боља контрола наводних европских партнера Вашингтона у све дисфункционалнијим оквирима ЕУ и НАТО пакта. Колегиница Марија Ђорић, допуњује наш списак разлога, дајући неколико одговора зашто мигранти највише хрле ка Европи. „Као прво, много је лакше доћи у Европу него ли рецимо у САД, јер је Америка заштићена океаном; као друго, Европа је много привлачнија од Америке и због социјалног програма. И као трећи разлог можемо навести чињеницу да Америка управља миграцијама, тако што их тенденциозно (из економских разлога) усмерава ка Европи.” (Ђорић М., 2018: 43)

Једном пристигла вишемилионска популација исламских избеглица на наш континент, донела је осим различитости *верско-културних и цивилизацијских светоназора*, у једном значајном проценту и свој *верски радикализам и идеолошки екстремизам* који се граничи са фанатизмом и спремношћу да се за политичке интересе Ислама жртвује све укључујући и властити живот, притом уз одлучну примену најрадикалнијих метода насиља, терористичких атака, и сваковрсних облика насиља. Такође, знатан део мигрантске популације, одбија било какву могућност да учини *цивилизацијску конверзију* и прихвати *европске демократске вредности и стандарде*. Управо супротно, настоји да сачува своје и у погодним околностима покуша да их наметне Европи. Дакле, конституисао се *нови контекст*, који је постао, културолошки, цивилизацијски и безбедносно другачији. Стога је по нашем мишљењу погрешно досадашње и могуће нове акте тероризма и насиља према домицилним становницима Европе тумачити искључиво као верски мотивисане када иза њих несумњиво стоје на ширем плану - геополитички интереси атлантизма а на ужем политички интереси радикалног ислама. Са друге стране посматрано, колега Милован Суботић је у праву када подсећа, да је кључни узрок могућих сукоба садржан у чињеници да за разлику од муслимана који су још увек дубоко укорени у Исламу, „већина хришћанских земаља више није хришћанска.” (Суботић М., 2015: 95)

Унутрашња идентитетска напетост - цивилизацијско и традиционално хришћанство Европе пред изазовима исламског екстремизма

У Европи је током Модерне дошло до снажних процеса *дехристијанизације* Старог континента, па је један знатан број њених грађана, а поготово друштвене елите, у великој мери изгубио *религијску компоненту хришћанства* а задржао само њену *културно-цивилизацијску*.⁶ Сада доминантно *цивилизацијско хришћанство Европе*, опстало је као вредносно-институционални комплекс који баштини најбоље традиције религијског хришћанства, градећи на њему демократски поредак и брижљиво поштовање људских права и слобода. Овде је реч о јединственој врсти *демократске политичке културе*, образаца и стандарда грађанских вредности које су се концентрисале око одбране политичке слободе и цивилне аутономије. Зато је у аналитичком поступку неопходно диференцирано приступити, различивању мотива и узрока могућих сукоба а у фази синтезе јасно оценити њихов могући интензитет и степен конфликтности. Са стране великог броја грађана земаља чланица ЕУ, који су идентитетски себе дефинисали као хришћане, у фокусу је пре свега *одбрана властитог начина живота*, демократских вредности и слобода које уживају, па тек онда *религијских образаца традиционалног хришћанства*. Стога је у праву колега Милован Суботић када скреће пажњу на став, да је упркос несумњивим резултатима секуларизације религијски слој код савремених хришћана Европе, опстао као значајан друштвени кохезиони фактор, макар и у форми друштвеног сурогата. „Може се видети да секуларизација не значи нестанак религије, јер би то представљало и нестанак свих облика људског заједништва, већ јачање друштвених сурогата за класичну религиозност”. (Суботић М., 28) *Стога је актуелни контекст западноевропског хришћанства обележен сложенем слојевитошћу цивилизацијског и традиционалног хришћанства, као нова идентитетска компонента, настала у интеракцији секуларизма, модернизма, традиције и класичних религијских садржаја, која је као финални комплекс под сталном идентитетском напетости којој прети унутрашња руптура*. Тако да када говоримо о погубним процесима дехристијанизације Европе, ми пре свега мислимо на губљење једног дела идентитетских садржаја традиционалног - религијског хришћанства и његових конфесионалних обележја.

Код исламског дела грађана Европе, а особито миграната индукван је став који се исказује као одбијање да се усвоје нови и њима потпуно неприхватљиви *секуларизовани обрасци живота настали као плод цивилизацијског хришћанства*. Код дела исламски најрадикалније популације пре свега реч је о намери остваривања идеолошки двоструко дефинисаних циљева радикалног ислама: *Политичких и верских циљева*: као прво, реализација планираних политичких циљева *злоупотребе демократских тековина Европе* у корист исламских организација које су их за то припремале и организовале, и у другом делу намера *поступне исламизације европског простора* на који су дошли. Да

⁶ види у Деспотовић Љ. (2017) Глобализација и геополитика идентитета, Каирс, Сремски Карловци, стр.100.

би европски континент постао „*кућа мира*”, мора пре тога проћи крваву фазу „*куће рата*”, после које ће победом *исламске идеје* коначно по њиховим замислима постати „*кућа ислама*”. Зато је у потпуности у праву колегиница Марија Ђорић када упозорава да ће у наредном периоду у Европи најважнији бити „безбедносни аспекти миграције (пре свега екстремизам, тероризам, криминал, итд.) а затим демографске промене и на крају културне разлике које су више него очигледне између Европљана и миграната...” (Ђорић М., 2018: 43) О томе експлицитно сведочи и ватикански бискуп Атанасиус Шнајдер, у изјави за италијански дневник *Il Giornale* када каже: „Migrantska kriza predstavlja plan vođen i dugoročno pripreman od strane međunarodnih vlasti kako bi radikalno promenili hrišćanski i nacionalni identitet naroda Evrope”.⁷

Уважавајући изнесене аргументе, будући сукоби се јасно могу лоцирати у најмање две групе *екстремизама*, када се као пример узме СР Немачка, која је била и остала омиљена европска дестинација за мигрантску популацију. На руку јачања обостраног екстремизма ишле су и саме немачке власти подстичући неразумну политику „отворених врата”, која је водила рачуна само о уским економским интересима немачког капитала, запостављајући све друге, особито, безбедносне и културолошке аспекте мигрантске кризе. Дакле, прву групу екстремизма у Немачкој чини *исламски екстремизам*, а другу као његова *реактивна форма* испољавања - *екстремизам деснице*, који се по сопственом разумевању јавља као *протективни облик* самозаштите од исламске опасности. Особито озбиљно јачајући у ситуацији када су институције државе заказале или недовољно ефикасно штитиле њихов основни грађанско-цивилизацијски оквир који је био угрожен бруталним терористичким акцијама. Оваква дешавања у блиској будућности лако могу да у бројнијим или радикалнијим облицима примене насиља отклизају у грађанске сукобе са несагледивим последицама. Са друге стране, сваки покушај државе да ефикасније заштити свој поредак, изазива по неутемељеном критичком мишљењу левице и апстрактних хуманиста опасност да склизне у форме тзв. *милитантне демократије*.⁸ Као да се овако индукованим и неодговорним ставовима једног дела европске интелигенције просто подстичу нови сукоби, јер се државама оспорава право да на ефикасан начин штите и заштите своје грађане.⁹ *Исламски екстремизам* је дакле директно напао *демократску суштину* тих друштава, рачунајући да ће их слабости демократског одговора довести ближе остварењу својих стратешких интереса. „Екстремизам је опасна појава за савремене демократије - сем што нарушава друштвену равнотежу, он је често и предворје тероризма.” (Ђорић М., 46)

У актуелним сукобима *верског и грађанског идентитета у Европи*, када појединац мора да изабере коме је лојалнији, све чешће побеђују верско-конфесионални идентитети. Како на колективном тако и на индивидуалном

⁷ Курир, интернет издање, 11.7.2018.

⁸ види у Беширевић В. (2013) Милитантна демократија, некад и сад, Правни факултет, Универзитет Унион, Београд.

⁹ види у Гафиновић Р. (2015) Антитероризам, Службени гласник, Београд, стр.99.

плану идентитета. У наредном пасусу покушаћемо то и да објаснимо. Европска демократска друштва су нажалост деценијама уназад живела у илузији да су питање *цивилизацијског идентитета* својих грађана решила кроз *парадигму грађанског универзализма и мултикултуралности*, чинећи искрене напоре да у овом случају грађане исламске вероисповести *функционално укључе* у „свој” демократски и цивилизацијски поредак. Показало се временом да чак ни трећа или четврта генерација исламског живља Европе, није потпуно интегрисана са својом новом домицилном средином. За многе Европљане у неверици је остало сазнање, да њихове младе комшије исламске вероисповести у респектабилном броју бивају лако регрутовани као *џихад - ратници*, ентузијастички спремни да постану инструменти милитантног ислама на Блиском Истоку. У тренутку ултимативног избора коме ће показати своју лојалности - свом дотадашњем *грађанском* идентитету или радикално индукованом *верском*, верски је односио превагу код великог броја муслимана Европе. На пример, у једном делу њиховог друштвеног живота било је могуће да се иста јединка индивидуално безконфликтно национално идентификује као *Француз* а етнички као *Алжирац* и уз то грађанином француске државе. Оно што није било могуће за ту јединку јесте да се у исто време изјашњава као *културно-цивилизацијски хришћанин* и искрени *муслиман*. Цивилизацијски стандарди који су почивали на грађанском принципу *инклузивности* изгубили су битку са верским принципом *исламске ексклузивности*, јер се овај други идентитет показао као виталнији и базично боље укорењен у бићу исламског човека у Европи. Ова чињеница требало би да натера озбиљне и одговорне политичке елите Европе, ако таквих још увек има, да боље осмисле планове заштите својих демократских, грађанских и цивилизацијских вредности од реалних изазова исламизације који нам тек предстоје. Као што то са становишта заштите мађарских националних интереса константно чини и говори мађарски примијер Виктор Орбан када јасно поручује политичкој елити Европске Уније: „Ми не желимо да се мешамо са другима. Нама је добро овако, када је у питању хришћанство, језик, култура и начин живота, као и слобода вере и приступ породици и односима између мушкараца и жена”.¹⁰

Уместо закључка

Требало би на крају рада констатовати важну чињеницу. *Религиозна искључивост* отвара простор за *верски шовинизам*, који је лако у условима сукоба трансформисати у *верски милитаризам* и *екстремизам*. Ако током практиковања насиља *верски екстремизам* задобије форме *масовног верског фанатизма*, јасно је да иза таквих процеса стоји *политизација религије и теологије* као њене идејне основе. У таквим околностима није лако декодирати структурално учешће *политичке олигархије* која опредељује циљеве и сходно својим себичним интересима усмерава сукобе у правцу њихове ескалације. Балкан је

¹⁰ лист Правда, интернет издање, 8.6.2018.

историјски већ прошао фазу испољавања *огромног конфликтног потенцијала*, уз реалну претњу да у контексту нове геополитичке дестабилизације или обновљене мигратске кризе то поново може да буде реалан сценарио сукобљавања. А Западну Европу чини нам се тек чека таква *деструктивна процесуалност*, са потенцијално несагледивим последицама по њен укупни политички, економски, културни и цивилизацијски поредак.

Геополитика деструкције¹¹, генерисана као ексклузивни геополитички пројекат Атлантизма, у потчињавању остатка света њеним интересима још увек је у озбиљним намерама да оствари своје циљеве. Плашимо се сада још деструктивније и по вишој цени за остатак света, јер се управо сада налази у опасној фази опадања своје геополитичке моћи и глобалне хегемоније. У том новом геополитичком контексту који је у превирању, када почиње да се урушава успостављени међународни поредак моћи, свет лако може да склизне у *стање геополитичког хаоса*¹², у коме су све опције могуће, а особито оне које имају несагледиво деструктивни потенцијал новог глобалног сукоба човечанства.

Литература:

1. Beširević V. (2013) *Militantna demokratija, nekad i sad*, Pravni fakultet, Univezitet Union, Beograd
2. Gaćinović R. (2015) *Antiterorizam*, Službeni glasnik, Beograd
3. Gavrilović D. (2014) *Mržnje, Ratovi, demoni hrišćanskog sveta*, Službeni glasnik, Beograd
4. Despotović Lj. (2014) *Konstrukcija i dekonstrukcija identiteta*, FEPPS, Novi Sad.
5. Despotović Lj. (2015) *Geopolitika destrukcije*, Kairos, Sremski Karlovci
6. Despotović Lj. (2017) *Globalizacija i geopolitika identiteta*, Kairos, Sremski Karlovci
7. Đorić M. (2018) *Uticaj savremenih migracija na razvoj ekstremizma u Nemačkoj*, *Kultura polisa* br.35, Novi Sad.
8. Ekmečić M. (2008) *Dugo kretanje između klanja i oranja*, *Zavod za udžbenike*, Beograd
9. Ramone I. (1998) *Geopolitika haosa*, *Institut za geopolitičke studije*, Beograd
10. Kincler K. (2002) *Verski fundamentalizam*, Klio, Beograd
11. Subotić M. (2015) *Ekstremizam pod okriljem religije*, *Medija centar Odbrana*, Beograd
12. Ling T. (1994) *Istorija religije Istoka i Zapada*, SKZ, Beograd
13. Hantington S. (1998) *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica

CONTEMPORARY RELATED CONFLICTS AS A FRUIT OF GEOPOLITIC INDUCED CONFLICT PARADIGM

Summary: We will primarily analyze conflicting potentials of religious-confessional identities in the Balkans and Europe, particularly important in the context of the activities of geopolitical interests which had led, directed and threatened to generate new conflicts in the

¹¹ види у Деспотовић Љубиша, (2015) *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци

¹² види у Рамоне Игнацио (1998) *Геополитика хаоса*, *Институт за геополитичке студије*, Београд

future. The conflicting potential of these identities is much greater because they are deeper in the identity of the religious population, there is a much greater degree of identification with them and willingness to sacrifice for the big „truth” of religion. Religious fundamentalism is also an important factor that influences the radicalization of politics and enhances destructive conflict capacities, so a special attention will be paid to this phenomenology.

Key words: religious conflicts, identities, geopolitics, religious fundamentalism, conflict potential